

ULUSLARARASI ÇOCUK YILI DOLAYISIYLA : ÇOCUK, KİTAP, KÜTÜPHANE İLİŞKİLERİ (*)

TKD Genel Başkanı Dr. Necmeddin Sefercioğlu'nun takdim konuşması :

Çocuk Yılı dolayısıyla düzenlemiş bulunduğumuz ve Kütüphane Haftası'nın son faaliyeti olarak sunduğumuz açık oturuma hoş geldiniz.

Önce bir hususu belirtmek isterim : Bugünkü açık oturumu DTCF Kütüphanecilik Bölümü doçentlerinden Dr. Berin Yurdadoğ yönetecekti. Fakat geçen hafta gitmiş oldukları Adana'dan dönmədiler. O yüzden ben tekrar huzurunuzda çıkmak zorunda kaldım.

Uluslararası Çocuk Yılı, tahminimiz ve bildiğimiz o ki sağlam yapıda çocuk yetiştirmek için gerekli olan bir takım tedbirleri almak, bu konularda düşünmek imkânını veren bir yol olmuştur. Bunlardan birisi yani sağlam yapıda çocuk yetiştirmenin unsurlarından birisi iyi bir kafa yapısına sahip, iyi düşünmesini bilen kültürlü insanlar yetiştirmektir. Çocukluk dönemi insanoglunun yetişmesinde en önemli bir dönüm olduğuna göre ve «Ağaç yaş iken eğilir» atasözümüz de geçerliliğini daima koruduğuna göre bu konudaki gayretlerin, çalışmaların muhakkak ki yerinde olduğunu kabul etmek durumundayız.

Çocukların bilgili, kültürlü, yurtlarına ve milletlerine yararışlı insanlar olarak yetişmelerinde kütüphanelerin ve özellikle kitabın çok yönlü rolü vardır. Kütüphaneler, çocuklarda okuma alışkanlığı yaratma bakımından onların eğitim ve öğrenimlerine yardımcı olma bakımından büyük bir görev ve sorumluluk yüklenmiş kuru-

(*) 30 Mart 1979 günü TMO Konferans Salonu'nda düzenlenen açık oturumun metnidir.

luşlardır. İşte biz, Uluslararası Çocuk Yılında bu konuları çocuk, kitap, kütüphane ilişkilerini ele alan bir açık oturumu, bu konulara ışık getirmek için düzenlemiş bulunuyoruz. Bu kısa açılışlamayı yaptıktan sonra size, bu açık oturumda değerli bilgilerini sunacak olan arkadaşlarımızı takdim etmek istiyorum. Sayın Prof. Dr. Neriman Samurçay, DTCF Psikoloji Öğretim Üyesi. Kendileri, ağırlık olarak psikolojik açıdan çocuk, kitap, kütüphane ilişkileri konusu üzerinde duracaklar.

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı Sayın Prof. Dr. Nihat Nirun. Yine sosyolojik açıdan çocuk, kitap, kütüphane ilişkilerini ele alacaklar.

Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü öğretim görevlilerinden Sayın Dr. Nilüfer Tuncer arkadaşımız; çocuk kitapları, özellikle fiziksel yapısı ve içeriği bakımından çocuk kitapları konusu üzerinde duracaklar.

Sayın Prof. Dr. Osman Ersoy, DTCF Kütüphanecilik Bölümü Başkanı da Çocuk Kütüphaneciliği konusunu ele alacaklar.

Şimdi ben ilk sözü sayın Samurçay'a bırakıyorum. Teşekkür ederim.

Prof. N. Samurçay — Sayın dinleyenler, çocuk ve kitap ilişkisini çocuk psikolojisi bakımından ele almak için önce yazarlar açısından çocuk imajı, çocuk konusunda nasıl bir imaj'ın gelişmiş olduğu konusunda kısaca bir açıklama yapmak istiyorum.

Genellikle yazarlarca çocuk adeta sihirli bir evrenin habercisidir. Belki de sihirli evrenin tanığı olan kimsedir ve çocuk yaşamı simgeleyen bir varlıktır. Botay ismindeki düşünürün söylediği gibi «Çocuk evrenin bir maketi, adeta bir mikrokozmosudur. Her şey onda bulunur. Onun yaşamını izleyiniz. Evreni ve tanrıları göreceksiniz.» diyor bu düşünür. Burada çocuğun, çocuk imajının adeta idealleştğini görüyoruz. Yani ergin kişinin üstünde o nayıf, o doğal sezisiyle erginin çok çok üstünde bir yere konulmaktadır. Hemen hemen tüm yazarların ortak noktada birleştikleri bu imaj. Ancak dediğim gibi bu çocuğun idealleştirilmiş bir biçimi. Gerçekte çocuk kendi yetersizliklerinin de farkında olan bir yaratık. Hatta çocuklarda yaratıcılık konusunda yaptığımız bir araştırmada bazı ressamın tablolarından alınmış kartları sıraladık, bir dize halinde verdik. İçine Van Gog, Gogen gibi ressamın yanı sıra yine nahif res-

min ustalarından Miro'nun, Picasso'nun bazı nahif resimlerini de koyduk. Çocuklara, «Bu resimler arasına bazı çocuk resimleri karışmış, bunları ayırdınız mı?» dedik. Çocuk hiç tereddüt etmeden Miro'nun yaptığı resimlerini ve Picasso'nun bazı resimlerini, çocuk resmi diye ayırdı ve sonra çocuğa «Hangi resmi beğeniyorsun?» diye soru yönelttiğimizde, çocuk resmi zannettiği resimleri beğenmediğini saptadık. Onları beğenmiyor çünkü onlar yetersiz, çocuk resmidir diye görüyor. Yalnız bu konuda değil hemen hemen her konuda çocuk aslında kendi yetersizliğinin farkında ve erginin karşısında bu yetmezlik duygusunu yaşamakta ve bu yetmezlik duygusunu ödünlemek için de cesaretli olmak her şeyin üstesinden gelmek, kuvvetli olmak gibi değerlere yönelik eylemlere yönelmektedir denilmektedir. Yine bir değer olarak zekâ araştırması, zekânın bir değer olarak çocuklarda nasıl algılandığı konusunda yaptığımız bir araştırmada cesaretli olmak, bir şeyin üstesinden gelmek, kuvvetli olmak gibi değerlerin, hatta kız çocuklarda bile birinci plânda yer aldığını saptadık. Çocuk böylece kendi yetersizliğinin farkında. Ayrıca çocuğun psikolojik gelişimi içerisinde doğduğu günden itibaren gelen saldırganlık duygusunun da sosyalleştiği nisbette şekil değiştirdiğini ama o saldırganlığının tümünden ortadan kalkmadığını da biliyoruz. Yani arkadaşına saldırgan bir biçimde hareket eden bir çocuk sosyalleşme süreci tamamlandığında o yolda sataşmıyor; ancak daha sonra toplumun da gerektirdiği bir ortam içerisinde rekabet filân konularında yine saldırganlık devam ediyor.

Şiddet ve düzensizlik gereksinimi keza çocuklarda belli bir düzeyde sosyalleşmiş olsa bile ergenlik çağındaki ergin kişiye karşı gelmenin bir aracı olarak yine devam eder. Serüven gereksinimi de keza çocuğun ilk sosyal aşamasını yaptığı anda daha ergenlik dönemine gelinceye kadar birinci plânda ilgi alanını teşkil ediyor. Bütün bunları kısaca ortaya koymamın nedeni şu : Çocuğa kitap yazarı olarak yaklaşımda bulunduğu zaman onu o yazarın kendi çocukluğundaki anılarından giderek idealleşmiş ve çocuk imajı oluşturarak düşünmemesi gerçekleri, psikolojik gerçekleri muhakkak göz önüne alması gerektiğini vurgulamak için kitaplar kişiliğin oluşmasında büyük bir rol oynar ve bunu bir çok yazar bunu kendi hayatlarından örnek alarak da bize söylüyorlar. Örneğin Simon de Beauvoir, Louis My Alcoot'un Küçük Kadınlar adlı kitabını okuduğu zaman diyor ki : «Kendi yüzümü ve kendi kaderimi gördüm bu kitapta ve ailemin bana telkin etmek istediği ahlâkı bu kitapta bul-

dum.» Simon de Beauvoir bize şunu demek istiyor: Kişiliğinin oluşmasında ailesinin kendisine vermek istediği değerle bir eş yerde okuduğu kitap ve kişilik oluşmasında çocuk kendisine muhakkak kendisine örnek olan bir kişiyi arıyacaktır. Bu örnek olan kimse uygun süre kız çocuk için anne erkek çocuk için babadır. Fakat özellikle ergen çağda anne ile baba arasındaki ilişkilerini, onları eleştirmekten doğan bir yargı içerisinde onların dışında bir takım örnekler aramaya yönelerek kurmaya çalışacaktır ve böylece kitap oluşmakta olan benin ve ideal benin, ideal yanlarını uyandırmak ve pekiştirmek için büyük rol oynayacaktır. Hemen bütün psikologların, kitabın kişiliğe model oluşturan yönünü vurguladıkları kesin.

İkinci bir husus, kitap arkadaş görevini görüyor. Yani yine çocuğun sosyalleşme süreci içinde kitabı bir arkadaş, hatta kitabı bir nesne olarak değil de bayağı somut bir kişi olarak görme eğilimine de rastlıyoruz çocuklarda. Hani kitap adeta bir kişilik kazanmış olan somut personifiğe edilmiş bir nesne olarak ortaya çıkıyor. Örneğin Mari Claire isminde bir araştırmacı «Telemak» isimli eser için çatı arasında bulduğu bu kitabı «Adeta büyük bir tutsaklık içinde sevmeye başlamıştım ve kitabı okudum bitirdim ama onu gizli gizli yine orada ziyaret etmekteydim» diyor. Yine Masecüst «Çocukluğumda okuduğum kitabı anımsıyorum; bir nesne olarak değil yegâne dost, yegâne bir kişi olarak hayatımda vardı.» diyor. Keza Jean Paul Sartre annesinin okuduğu öyküleri sevmekte olduğunu anılarında anlatıyor ve diyor ki: «Tüm dileğim annemin rolüne girmek ve onun gibi yapmak yani onun okuduğu kitabı okumak.» Şimdi burada aynı zamanda yetmezlik duygusu içerisinde bulunan çocuğun büyüüp büyüğün yerine almak gibi bir fonksiyonda da bir aracı rol oynuyor. Çünkü kitap bir büyümenin ifadesidir. Kitap okumak hatta çocukları izlemiştinizdir. Kitabı alır okur gibi yaparlar. Ters tutmuşlardır ama o büyüklüğü simgeliyen eylemi, çok diledikleri ideal benin dileği olan noktaya erişmek için bir araç sayarlar. Kitap çocuğa yeni bilgiler, keşfetme olanakları da veriyor.

Çocuğu ille doğduğu andan itibaren gözden geçirirseniz özellikle yürümeye başladığı zaman uzayı keşfetme eylemleri içerisine girmiştir. İlişkiler somuttur denir. O somut ilişkilerden büyük bir hazırlık, büyük bir işlemler sonrası soyut düşünceye geçecektir ama, somut dünya ile haşır-neşir olacaktır ve keşfedecektir. Tecrübe çocuğun en büyük motifi dünyayı keşfetmek için aramak, sormak en büyük hareket noktası oluyor ve çocuklar için bu arada ya-

sak kitaplar, okunmaması gereken şeyler, özellikle onların, okuma fiili başladıktan sonra, dikkatlerini çekecektir. Hele hele kendilerini çok ilgilendiren cinsel konulara cevap bulacakları, annelerinin babalarının kendilerinden gizledikleri, sakladıkları hususları kendiliklerinden keşfetmeye yönelik araştırmalar önem kazanır.

Yine Simon dö Bouvar «Bizim görülen kitaplar ailenin değerlerine eş olanlardır ve bu kitaplarda genellikle iyilerin ölümü ve kötülükle iyiliğin savaşmasından sonra iyiliğin mağlup olması gibi noktalar işlenir» diyor. Geçenlerde okuduğum kitapta da bu nokta beni düşündürmüştü. Fâzıl Hüsnü Dağlarca'nın çocuklar için yazdığını söylediği «Balina ve Mandaline» adlı kitap gerçekten son derece şiirsel. Yalnız hitap ettiği çocuğun anlamayacağı simgelerle dolu ve sonunda mandalinaya iyilik yapan, mandalinayı memleketi Alanya'ya götüren balinanın, sonunda balıkçılar tarafından avlandığı ve denizin baştan başa kan bulandığı bir sonuçla bitiyor.

Bu kuşkusuz çocuğun beklentilerine uygun düşmüyor. Yani çocuk, özellikle çocukluk döneminde haklı-haksız konularına karşı çok duyarlı ve iyilerin sonunda kötülüğe galebe çalması gibi beklentiler içerisinde oluyor.

Buradan gidecek çocuk kitaplarının psikolojik açıdan çocukların gereksinimlerine yönelik olmasını savunmak gerekiyor. İyi çocuk kitapları, dil bakımından, çocuğun anlayabileceği bir dili içermelidir. Çocuklara hitap etmeyen, yani büyüklere hitap eden bir kitap hiç bir zaman arzu edilen bir amaca ulaşamayacaktır. Konular eğlendirici düşündürücü olmalıdır. Yani mizah muhakkak surette kitapta mevcut olmalıdır. Özellikle son zamanlarda batıda bu konuda yapılan araştırmalar çocuğun mizaha büyük bir gereksinimi olduğunu gösteriyor. Kuşkusuz çocuk içinde yaşadığı toplumun sorunlarına uyanık bir biçimde yetiştirilmelidir ama bu belli bir mesajın ona hiç te gerekmeyen bir anda verilmesi anlamına gelmemelidir. Yani belli bir siyasal imajı hiç bir zaman, bir yazar çocuğa vermek hakkına sahip değildir. Çocuğa, hak, hukuk meseleleri tanıtılır, güzellik konuları işlenir ve onlar içerisinde çocuk bir gün seçimini yapacaktır.

Bir başka husus; çocuk kitapları bilim verilerine ve insanlık değerlerine yönelik olmalıdır ve yurttaşlık, yurdu sevmek, yurttaş olana bağlı olmak konularının işlenmesi hiç bir zaman insanlık verilerinin, evrensel konuların işlenmesine engel değil. Bu iki hem

birbirinin içerisinde mütalaa edilmelidir ve çocuk kitaplarında deneme, araştırma, eleştirme bulunmalıdır. Çünkü çocuğun eleştirmeye de büyük bir gereksinimi vardır. Ve de amacımız hiç bir zaman içinde yaşadığımız toplumun çocuk yönüne uzlaşımli bir biçimde çocuklara verilmesi değildir. Bu durumda bir eleştirme olmalıdır yoksa baş kaldırıcı her şeyi yok edici nihilist bir eleştiriyi kastetmiyorum.

Neler sakıncalı? Yani hiç kuşkusuz bir kitap yazarına buraya kadar psikologlar bir öneride bulunabilirler. Ondan sonra onların işi yaratmak, kör inanç ve ön yargılar sakıncalı. Yani herhangi bir çocuk kitabında bunların bulunması son derece sakıncalı. Yiğitlik konusu, çocukların kuvvet gereksinimini karşılar ve bu konuda abartmaya gitmemeli. Hiç bir zaman çocuğun bir süpermen imajına ihtiyacı yoktur. Kişiliğini oluştururken ulaştırılması imkânsız bir imajın ona sunulması, onun yeterlik duygusu daha artırıcıdır. Katı ahlâk kuralları içinde kalmamak gerekir. Hoşgörü ondan sonra bir takım olumsuz engeller karşısında eyleme geçmesi gereğini, hareket olanaklarını sınırlayacaktır. Her kitap bir ahlâk yargısıyla da sonuçlanmamalı. Bunun kadar zararlı bir şey olamaz. Keza acıma türü, tipinde mazotik duyguların geliştirilmesini ve zaten şarkılarımız, öykülerimiz hep böylesine acılı, feryad edip duruyoruz. Bir de çocuğa «Köprüaltı Çocukları», «Öksüz Ayşe» kitaplarında olduğu gibi böyle bir imaj verilmemeli.

Pollyanna tipindeki imajların verilmesine tümden karşıyım bir psikolog olarak. Çünkü Pollyanna ne üzgünlüğü olan, ne öfkesi olan nötr bir imaj. Olmaz öyle şey. İnsan tabii ki bir takım engeller karşısında, kontrollü ama, gereğin de öfke de duyabilecektir. Yani bu bakımdan özellikle çocuğun hareket özelliğine, devinim eğilimine hiç te uygun düşmüyor.

Okul öncesi çağdaki çocuklar için resimli öykülerde de hep usluluk anasının sözünden çıkmamak falan gibi konular işleniyor. Hatta Bahrengi'den çeviri «Karabalık» öyküsünde de «Kırmızı Şapkalı Kız» da olduğu gibi, onları örnek alıp yapılan çevirilerde hep bu konu işleniyor. Böyle şey olmaz. Bağımsız kişiler yetiştirmek istiyorsak elbetteki çocuk bir süre sonra annesinden babasından ayrılacaktır. Eğer anasının dizinden hiç ayrılmıyorsa çocuk o zaman evlendiği zaman da anasının dibinden ayrılmayan kızlar ve erkekler sahibi olacak. O da her halde bir toplum için uygun bir imaj olmasa gerek.

Gelişim basamaklarına göre kitap: Okul öncesinde az yazılı, renkli-resimli kitaplar var. Çocukların buna gereksinimi var. Yalnız son zamanlarda izlediğim bazı kitaplarda çok çirkin resimler; alfabelerde de öyle ya, alfabelerde de çocuklara hitap eden çok cazip renkler ve resimler olmalı. Çünkü çocuk çirkinine o kadar karşı ki tasavvur edemezsiniz. Yine bir araştırmada, çocuğa çirkin bir şey çizmek talimatını verdiğimiz de «Ama neden çirkin, atacak mısınız bunu?» diyor. Çirkinine o kadar tahammülü yok. Ama biz bükükler onlara ne yapıp yapıp çirkinini öğretiyoruz.

İlk okul kitaplarında serüven, yiğitlik, gizi bulunan, meselâ Jules Verne'nin yazı kitapları gibi kitaplara ihtiyaç var. İlkokul sonrası için de önerim: Soyut düşünce başlamıştır. 11-13 yaşa gelmiştir. Bu nedenle çocuklar için Türk ve dünya yazınından derlenecek seçmeler edebiyatı, ya da çok klasikler içerisinde yer alan kitapların çocuklar için basitleştirilmiş biçimleri her halde uygun olur.

Ve son sözüm şu: Çocuğa şu ya da bu kitabın okutulması konusunda zararlı zararsız diye bir yargıya varmak istemiyorum. Kitapları zararlı yerine, zararlı kitap yoktur çünkü, iyi ve kötü kitap vardır. Çocuklar iyi ve kötüyü ayırt edebilecek duruma getirmek lâzımdır. Çocuklar eğer iyiyle kötüyü ayırt edebilirlerse zaten zararlı bir kitap yoktur. Eğer bunu ayıramıyorsa iyi kitaptan da zaten kötü sonuçlar elde edebilir.

Bir de ailenin tutumu çok önemli bu kitap ve çocuk ilişkisinde. Okul çalışmasıyla, kitap okumayı birbirine ters iki eylem gibi göstermek bu ikilemi çocuğa sunmak son derece zararlı bir tavidir. Çocuk kitap okumayla bu eylem arasındaki uçurumun var olmadığını görmektedir. Ayrıca geleneksel, ne kadar aktif falan desekde ilkokul programlarımız ondan sonra da ortaokul ve lise tamamen hayattan kopmuş gereksiz bir programlarla yüklüdür. Okullarda çocuklara gereksiz bir takım edebiyat ürünleri veyahut tartışmalar yapılacağına kitap tartışma saati biçimde Türkçe veya Edebiyat dersi içerisinde muhakkak bunu yapmalı ve çocuğun canlı bir biçimde kitapla ilişkisini temin etmelidir. Yoksa «Reşat Nuri'nin kaç tane kitabı var? saydırmak yahut «Aziz Nesin'in kaç kitabı var?» saydırmak iş değildir. Bir iki kitabı tartışmalı bir biçimde okutmak bir yöntem kazandırmak demektir.

Benim şimdilik söyleyeceklerim bu kadar.

Dr. N. Sefercioğlu — Teşekkür ederim efendim. Şimdi ikinci söz sayın Prof. Dr. Nihat Nirun'un.

Prof. Dr. Nihat Nirun — Arkadaşımın bırakmış olduğu yerden devam etmiş oluyorum.

Sosyoloji açısından çocuklardan hiç birisi kötü ya da iyi çocuk olarak dünyaya gelmemiştir. Meselâ zekâ testi 86 puan olan bir çocuğun «Okulu sevmiyorum, çalışmayı da sevmiyorum» demesi üzerinde durulması ehemmiyetli bir meseledir.

İnsanı yaşadığı cemiyetin eseri olarak kabul etmek zorundayız. Cemiyet içerisinde yaşayan insan noktasından hareket ederek tahlil yapmaya çalışacağım. Çocuk her şeyden önce özel alâka isteyen bir yaratıktır. Bu alâkanın derecesi daha ziyade cemiyetin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesiyle doğru orantılı olarak cereyan eder. Azalır veya çoğalır. İnsanoğlu doğduğu günden ölümüne kadar, bilhassa çocuk yaşta korunmaya, barınmaya, beslenmeye, sağlıklı olmaya ve eğitime muhtaçtır. Bu görevler ilkin ailede çocuğa verilir. Aile bir uçta, devlet diğer uçta ve devletle aile arasındaki kuruluşlarda çocuğa yardım eden diğer özellik arzeden müesseseler olarak ortada yer alır. Bu kuruluşlar ve müesseselerden en ehemmiyetlileri eğitim; ilk plânda, ruhi ahlâki ve fikri bakımdan çocuğu geliştirmeyi hedef alır. Şahsiyetin başlangıcından itibaren -ki sosyolojide sosyal statü ve rolleri kazandığı andan itibaren- çocuğun şahsiyetinin başladığını kabul ederiz. Hukukçular ise doğduğu dakikadan itibaren, hatta haklardan istifadesi cenin noktasından hareket ederler. Bizim için statülerin kazanılması, rollerin aktif hale getirilmesiyle şahsiyet başlar, doğumdan ölüme kadar cereyan eder. Bu esas içerisinde çocuğun şahsiyetinin gelişmesini sosyolojik açıdan ilk etkileyen ailesi ise, ikinci etkileyen oyun grubu olmaktadır. Çocuğun ve gencin faaliyetlerinin eğlencesinin, zevkinin, heyecanının ruhu içinde oyun grubu teşekkül eder ve gelişir. Bir oyun grubu içerisindeki fertlerin sarfetmiş oldukları enerji miktarı aynı eşit zaman aralığı içerisinde iş yerinde çalışırken sarfettikleri enerji miktarından daha fazladır. Üstelik oyun bittiği zaman çocuk neşe ve canlılığını, insan aynı zamanda neşe ve canlılığını hâlâ muhafaza eder.

Sosyolojide şu sorular ehemmiyet kazanmıştır. Oyun grubundan başka nerede vakit, veya zaman oyun grubundaki kadar çabuk geçer? Başka nerede grubun birçok azalarının iştirakiyle bu kadar

bol sevinç ve neşe duyulabilir? Çocuğu bir oyun grubunun içerisinde den çekip çıkarmak bir anne için oldukça zor bir meseledir. Bir oyun grubunun en karakteristik vasfı «Biz hiss ediyoruz, biz öyle duyuyoruz» denmiş olması ve heyecanın bu tarzda yaşanmış olmasıdır.

Çocuğu o anda bütün gruplardan oyun grubu koparır ve kendi içerisinde bağlar. «Her çocuk içine düştüğü sosyal topluluğun eseri dir» derken ilk olarak oyun grubunu göz önüne almak zorundayız. Cemiyetin grupları arasında sosyal gelişmenin devamı içerisinde asrımızın büyük değişikliklerine paralel olarak insanların ruhlarında, duygularında, düşüncelerinde hatta grup karakterlerinde dahi değişimler cereyan etmektedir.

Arkadaşlar, modern cemiyetin insanı cidden yalnızdır ve büyük yük bir esasta bedbahtır. Bugünün modern insanı yazılı ve yazısız kanunların formüle edilen ve edilmeyen kaidelerin değişikliklerini öğrenmek ve yaşamak zorundadır. Ve kendisini, değişen bu cemiyete intibak ettirmek mecburiyetindedir. Ekonomik, ticari, teknolojik, sosyal değişiklikler hızla devam etmektedir. Bugün sinema, televizyon vasıtasıyla evin içerisinde kadar girmiştir. Pek çok yeni müesseseler kurulmuştur. Kurulan bu müesseseler ailenin ikinci derecedeki görevlerini üstlenmişlerdir. Fakat bu arada reklâmlar, yarışmalar yoluyla bir çok müesseseler tekrar yine aile içine nüfuz etmeye, tesir etmeye devam etmektedirler. Ferdin ahlâk anlayışında bir takım değişiklikler olmaktadır. Sosyal değerlerde insanın yaratma kuvvetine itimat ile ferdiyetçilik ve şahsiyet anlayışına paralel olarak bir değişiklik cereyan etmektedir. Bazı grup içi etkileşimler çok kuvvet kazanmıştır. Bütün bu değişimler karşısında çocuk karşımıza bugün büyük bir problem olarak çıkmıştır. Para ekonomisi, piyasa için istihsal, üretim, büyük şehir hayatı, hülâsa modern cemiyet şartları çocuğun ailesinin fonksiyonunu değiştirmiş ve her şeyden evvel aileyi bir istihlak birliği, tüketim birliği haline getirmiştir. Bugünkü şartlarda aile artık çocuk bakımında yegâne yetiştirici faktör olma durumunu kaybetmiştir. En kuvvetli sosyal grup olan devlet en zayıf, müdafaa grubu az bulunan fakat cemiyet içinde en lüzumlu ve solidarite bağının menbaasına sahip olan bu küçük zümreyi, yani aileyi korumakta, iç düzenini sağlamakta ona yardımcı olmaktadır. Fakat cemiyet meseleleri, devletin de sınırlarını aşmış ve taşmış vaziyettedir. Bu sebeple çocuğa cemiyetten inhiraf etmeden, yani sapmadan, kötü yola düşmeden onu yakalamak, kontrol altına almak, hiç değilse onu inhiraf noktasında durdurmak gere-

kecektir. Ona en doğru ve faydalı yolu vermek, küçük dünyasında beğeneceği kitaplarla onda yeni ufuklar açmak ve bilhassa oyun grubuna, kütüphane grubuyla yep yeni bir muhteva kazandırmak icabeder kanaatindeyim.

Çocuğu ifsad edici, kötü yola sevkedici tarzlardan uzaklaştırmak gerekecektir. Her kötü faktörü onun zihninden temizleyen, onun küçük dünyasından arındıran kitaplara ihtiyacımız çok fazladır. Çocuğu kötülükler dünyasından, şu kötü durumlardan kurtaran kitap dünyasına duyulan ihtiyaç her devreden bugün çok daha fazladır. Kitap, ailenin çocuğunu yetiştirmesi, terbiye ve geliştirmesi için çocuğa ve aileye yardımcı bir karakterde olmalıdır. Çocuk, üzerinde en fazla hassasiyet göstereceğimiz bir kişi olarak, bir fert olarak ele alınmalıdır. Bunun içinde oyun grubuyla birlikte iç içe vaziyette olarak kütüphane grubunu yerleştirmek icabeder.

Günümüzde aile, kitap, oyun grubu ve kütüphane grubu dörtlüsünün kurulması ve yaşatılması mutlaka zaruridir. Çocukların gelişme çağları içerisinde sosyoloji açısından 7 yaş 11 - 16 ve 18 inci yaşlar çok ehemmiyetlidir. 7 nci yaşta çocuk ailesinden kopmaya ve oyun grubunun tesirine girmeye başlar. 11 yaş suç işleme yaşlarının başlangıcıdır. 16 yaş artık isyan yaşıdır. Bocalama yaşıdır. Erginlik yaşıdır ve 18 yaş da cemiyetin ve devletin içerisine tam olarak katılma yaşıdır. Çocuğa 7-11 yaşları arasında aile-oyun grubu bağlarını kuvvetlendirici kitaplar vermeliyiz ve bu mahiyette kitaplar yazmalıyız. Oyun grubunda aile bağlarını koparmayan bilâkis kuvvetlendiren destekliyen nitelikte kitaplar çocuklara okutulmalıdır. Bu yaşlarda oyun grubu ile kütüphane iç içe girmelidir. Hatta kütüphaneler çocukların oyun yerlerinin çok yakınlarında bahçelere açılan yerlerde yeni kütüphaneler açmak icap edecektir.

Aile - çocuk bağları 7-11 yaşları arasında duygu sevgi bağları şuurlu hale getirilmeli, kitaplar bunları desteklemelidir. Bu bağları şuurlu hale getirecek kitaplar çocuklara yardımcı olmalıdır. Bu bağlar oyun kitapları şeklinde bol resimlerle desteklenmelidir. Çocukların oyun gruplarına biçim ve muhteva verecek nitelikte kitaplara ihtiyaç vardır.

Çocuk - Aile bağlarını asla koparmamalıyız. Çünkü aile cemiyetin en mühim bir sosyal grubudur. Ailenin içerisinde hayat devamı, arkadaşlık, korunma, koruma, hariçte temsil olunma, yetiş-

me, geliştirme gibi faktörler olduğuna göre bu bağları muhteva itibariyle çocuklara duyuracak kitaplara ihtiyaç vardır. Aile yuvası ruhi bir bütündür. O, moral bir eğitim merkezidir. Aile fertleri arasında dayanışma karşılıklı vazife, mesuliyet duyguları olduğuna göre, çocukları bunlardan mahrum bırakmayacak kitaplara ihtiyaç vardır. Zira çocuklar en samimi duyguyu kendi evlerinde duyarlar, en büyük huzurlu zevki yine kendi evlerinde ararlar. Aile, çocuklar için bir itimat, bir emniyet yuvasıdır. Aile her türlü kötülüğe karşı bir sigortadır. Ve kitaplar bunu çocuklara yaşatmalıdır. Üstelik aile bir kültürün taşıyıcısıdır. Çocuğun bütün ihtiyaçları sosyal, kültürel, biyolojik bütün ihtiyaçlar bu sıcak aile yuvası içinde çocuğa verilir. O halde bu esaslar içerisinde kitaplarla bu duygular beslenmeli, desteklenmeli ve çocuk yavaş yavaş 7-11 yaşları arasında şuurlu olarak cemiyete hazırlanmalıdır. Bütün bunları aile grubunun yanında oyun grubu vasıtasıyla çocuklara verebiliriz. Oyun grubunun çocuklar üzerindeki tesirleri çok fazladır ve çocuk kendisini, oyun grubuna kattığı zaman o oyun grubuna verilecek muhteva, oyunları yol gösterici mahiyetteki eserlerle beslenmesi ve çocuğu yavaş yavaş şahsiyetiyle cemiyete kazandırmak gerekir.

Bana verilecek ikinci konuşma sırasında da 11-16 yaşlar için çocuklara neler yapmak gerekir, hangi nitelikte kitaplar kendilerine verilmesi icap eder. Bunu daha ziyade sosyal düzensizlik ve çocuk suçluluğu üzerinde yaptığım doktoradaki edindiğim tecrübelere dayanarak takdim etmeye çalışacağım.

Dr. N. Sefercioğlu — Çok teşekkür ederiz Nihat Bey. Şimdi söz sayın Dr. Nilüfer Tuncer'in.

Dr. N. Tuncer — Sayın Konuklar, Değerli Meslektaşlarım ve öğrenciler.

Kitap ve çocuk ilişkileri içerisinde ben de Türk resimli çocuk kitabının sorunlarına eğileceğim. Evvelâ resimli kitabın bir açıklamasını yapmak gerekiyor. Resimli kitap 1 ile 7 yaş arasındaki çocuklar için hazırlanmış bol resimli, resimle metnin bir birini tamamladığı, hatta öykünün resimlerden takip edilebildiği kitaplar oluyor. Buna İngilizcede «Picture Book» Almanca'da: «Bilder buuk» deniyor. Burada bir örneğini görüyorsunuz, içerisinde daha çok resim ve daha az olarak metin var.

Böyle bir konuşmada neden resimli kitapların sorunlarına eğildiğim akla gelebilir. Bunu açıklayayım: Her şeyden önce zamanımızın sınırlı olması bütün Türk çocuk kitaplarının sorunlarına eğilmemizi önlüyor. İkinci olarak konunun ayrı bir uzmanlık istediği inancındayım. Daha derin olarak konuya girmemiz gerekiyor. Ancak genel olarak bazı şeyler söylenebilir. 7 yaştan büyük çocuklar için hazırlanmış kitaplarda sayı bakımından çok büyük sorun görmüyoruz. Yani resimli kitaplarla karşılaştığımız zaman onların sayıca daha çok olduğunu görüyoruz. Basımları genellikle büyük bir sorun teşkil etmiyor. Çünkü içerlerinde resim ya çok az sayıda var veyahutta hiç yok. Bunun dışında dil sorunu büyük bir sorun teşkil etmiyor. Çünkü büyük çocuklar ne kadar olsa sözcük ve kavram bilgilerini genişletmişlerdir.

Fiziksel yapıdan ciltleme ve kağıdın cinsi bakımından da çok büyük bir sorun teşkil etmiyor. Çünkü artık o yaş çocukları kitaplarını korumasını öğrenmiştir. Ancak bu demek değildir ki büyük çocuklar için hazırlanan kitaplarda sorun yok. Genel olarak söylemek gerekirse nicelik açısından ele aldığımız zaman görüyoruz ki türlere göre dağılımlarına baktığımız zaman bu dağılımlar eşit değildir. Daha çok hikâye ve masal kitaplarının ağır bastığını görüyoruz.

Halbuki çocukların meselâ fen kitaplarına, biyografilere, bu türden bilgi veren kitaplara olan ihtiyaçları çok büyüktür. Ayrıca üstün zekâlı veya geri zekâlı çocuklara göre hazırlanmış hiç kitabımız yok. Geç okuyan çocuklarımız için hazırlanan, içerisinde kavram düzeyi çocuğun yaşına uygun fakat sözcük sayısı sınırlı olan kitap türü de henüz bizde yapılmış değil.

İçerik açısından baktığımız zaman son yıllarda, bilhassa 1970'den sonra ideolojik eğilimlerin çocuk kitaplarında yer aldığını maalesef görüyoruz.

Fiziksel nitelik ve resimleme açısından baktığımızda bütün kitapların yeterli düzeyde olmadığını görüyoruz. Özellikle resimleme çoğunlukla ya yoktur veyahutta son derece basit bir resimleme vardır. Ayrıca yayıncıların bir takım şikâyetleri var: Kitapların dağıtılması ve posta ücretleri konusunda onların sorunları var. Fakat biz şimdi bunlara eğilemeyeceğiz onun yerine resimli çocuk kitaplarına geçeceğim tekrar. Resimli çocuk kitaplarına neden bu kadar önem veriyoruz onu da açıklayayım. Resimli kitaplar ço-

cuğu ilk tanışıklığını teşkil eder ve ilk okuma zevkini, ilk estetik edebi değerleri çocuklar bu resimli kitaplardan alırlar.

Ayrıca resimli kitaplar, çocukla yetişkin arasında bir iletişim kurulmasına yardımcı olurlar. Örneğin bazı konuları çocuklara açıklamak oldukça sorun yaratmaktadır. Ebeveynler için 3-5 yaşlarındaki çocuğun «Ben nereden geldim?» sorusu bir çok anne - babaıyı telaşlandırmaktadır. Halbuki iyi hazırlanmış resimli kitaplarda bu açıklamalar en güzel şekilde verilmektedir. Bu şekilde yardımcı olabilirler. Veyahutta meselâ bazı kavramları açıklamak zor olabilir. Örneğin «Tanrı» gibi soyut bir kavramı açıklamak zor olabilir. Burada da resimli kitaplar yoluyla bu sağlanabilir. Ayrıca kitap okuma şeklinde yapılan bir çalışma, anne - baba ve çocuk arasındaki bir kitap okuma zamanı çocukla anne - baba arasında duygusal bir yaklaşım doğmasına neden olur. Bunun dışında resimli kitaplar çocukların her an gelişmekte olan iç ve dış dünyalarına yararlı katkıda bulunurlar, onları yavaş yavaş yaşam gerçeklerine hazırlarlar ve aynı zamanda yaratıcı hayal güçlerini işletirler. Bu bakımdan resimli çocuk kitaplarını ele alıyoruz.

Ülkemizde tam 10 yıldır resimli çocuk kitaplarının nitelik ve nicelik açısından bir gelişme gösterdiğini saptamak mümkündür. Bundan en fazla 15 yıl önce bugün çarşıda gördüğümüz cinsten ve çoklukta resimli çocuk kitabı maalesef yoktu. Ancak bu nicelik ve nitelik gelişmesi istenen düzeye henüz gelmiş değildir. Biraz daha dikkatli bakıldığı zaman bir takım sorunlar göze çarpmaktadır. Bu sorunları bir kaç yönden ele alacağız.

Yayımcı açısından, resimleme açısından, dil açısından, içerik açısından ve değerlendirme açısından ele alacağız.

Yayımcı açısından ele aldığımız zaman basınla ilgili sorunları görüyoruz. Evvelâ bir kâğıt sorunu var ki bugün henüz güncelliğini de koruyor. Bunun dışında çocuklara bilhassa resimli kitaplar için gerekli kâğıt türü birinci hamur iyi cins kâğıt olmak zorunda. Aynı zamanda gramajının yüksek olması gerekir ki kalın olabilsin. Aksi halde tabiatıyla yırtılma imkânı daha fazla oluyor-

Ciltleme açısından gene baskıyla ilgili olarak ele aldığımız zaman genellikle kullanılan tel zımbanın tamamen yetersiz kaldığı ve kısa zamanda kitabın tamamen dağılmasına neden olduğunu biliyoruz. Bunun yerine dikiş veyahutta sıkı bir yapıştırma şekli kul-

lanılması gerekir. Cilt kapaklarının çok kalın mukavva veyahutta bez olması gerekir.

Resim olduğu zaman tabiatıyla baskı daha pahalıya çıkmaktadır. Özellikle slayttan çekme resim olduğu zaman bu bir hayli yükselmektedir. Bu yüzden yayımcılar mümkün oldukça bu tür kitapları yayınlamaktan kaçınıyorlar. Çünkü pahalıya çıkan kitap, elbetteki satışı da etkiliyecektir. Ancak tabiatıyla şunu da unutmamak gerekir başka ülkelerde de özellikle resimli kitap açısından oldukça ileri olan batı ülkelerinde de bir çocuk kitabı bir hayli pahalıya satılmaktadır. Orada tabiatıyla kütüphanelerin rolü ortaya çıkıyor.

Basının dışında yayımcıların bir diğer şikâyetleri; yerli yapıtların çok az sayıda olması. Buna biraz sonra daha geniş olarak değineceğiz. Bu yüzden yerli yapıtlar olmadığından çevirilere baş vuruluyor. Ancak çevirilerde iyi bir seçim yapılmadığını görüyoruz. Yapılan çeviriler ya bizim sosyal hayatımıza uygun olmuyor, toplum yaşamımıza uygun olmuyor veyahutta çeviri açısından bazı eksiklikler görülüyor. Halbuki 3-5 yaş çocuğu için özellikle dış ülkelerde ödül almış bazı eserler seçilerek çevrilebilir.

Çevirileri genellikle adaptasyon şeklinde Türkçede görüyoruz. Bu da bir takım sorunlar yaratıyor. Çünkü resimle metin bir ilişki teşkil ediyor çoğu zaman. Örneğin bir Türk köyünden bahsedilirken, köylü kıyafetleri, köylü olarak gösterilen kadınların kıyafetlerinin Holandalı giysiler olduğunu görüyoruz veyahutta Türk köyünde kiliselerin yer aldığını görüyoruz ki bize uygun düşmüyor.

Ayrıca yayımcıların baskı açısından da çok titiz davranmadıklarını görüyoruz. Örneğin burada görüyorsunuz yayımlar Ayşegül serisinden. Burada «küçük kovboy» kelimesinde dikkat ediyorsunuz, «kowboy» deki «w» harfi bizim dilimizde bizim alfabemizde olmayan bir harftir ve bunu yayıncı rahatlıkla basıp bu şekilde piyasaya sürebilmektedir.

Resimleme açısından ele aldığımız zaman bu konuda henüz yetişmiş bir ressamımız olmadığını söyleyebilirim. Bir takım çabalar var fakat bu çabalar son 1-2 yıldır yer alıyor ve henüz daha istenen düzeye gelmiş değil. Ressam herşeyden evvel çocuk gözüyle resme bakabilmelidir. Yani maksat güzel resim yapmak değil sa-

dece. O resim çocuğa bir şeyler verebilmelidir. Her şeyden önce bu anlatılan öyküyü çocuğa verecek bir anlatım gücü olmalıdır. Bir mizah unsuru taşınmalıdır. Çocuk öyküde veyahutta masalda geçen bütün detayların resimde yer almasını ister ve onları teker teker arar. Bütün bunları karşılayabilmelidir. Bu bakımdan ressamların hiç olmazsa çocuk psikolojisi, çocuk eğitimi ve çocuk literatürü hakkında bir bilgisi olması gerekir. Esasında ressamımız yok demiyorum. Hakikaten çok yetenekli ressamlarımız var. Ancak bu güne kadar çocuk kitapları konusuna yeterince eğilmiş degiller. Hatta hiç eğilmemişler. Son yıllarda birazcık kıpırdama var. Ressamlar kısıtlı olanaklarla çalışmak zorunda kalıyorlar. Çünkü yayıncılar bu çizilen resmi basamıyorlar. Özellikle renkli resimlerde ve kolaj denilen yapıştırma tekniği ile yapılan resimlerde bir hayli sıkıntıyla karşılaşıyorlar.

Ressam o halde hem yayma, hem yazarla sıkı bir işbirliği yapmak zorundadır. Yazarla işbirliği yazarın anlatmak istediklerini anlayıp onu resim yoluyla yorumlayabilmesi için gereklidir.

İçerik açısından nasıl olması gerektiğini sayın Samurçay Hanımefendi izah ettiler. Ben onun üzerinde durmayacağım, ancak, şunları söyleyeyim: Yerli yapıtlar son derece zayıf ve olay yoksunluğu görüyoruz. Çünkü yazarlarda genel olarak konuya bilerek bir yaklaşım rastgele oluyor. Tür olarak masal ve hikâyeye türü çok. Hayvan hikâyeye türü olsun diğer hikâyeye türü olsun. Ona mukabil öğretici kitaplar ve şiirler yok. Halbuki çocuğu doğaya yaklaştıracak, sosyal hayata hazırlayacak, yakın çevresini tanıttacak eserlere ihtiyacı var. Bir de A B C türü dediğimiz ilk yaşlara seslenen türden bir kaç yapraklık kitaplardan oluşan, bu gerçi katlamadır, genellikle şu şekilde kitap tarzında oluyor. Altında ne olduğunu ifade eden tek bir sözcük ve bir cümle bulunan kitaplar da henüz yok. Bunlar çok az sayıda çıkıyor.

Bir de dil açısından sorunlar var demiştim. Bu hem yazar hem yayıncılar açısından olabiliyor. Örneğin eski sözcükler çok kullanılıyor. Halbuki dil hızlı bir gelişim ve değişim içerisinde. Buna ayak uydurmak gerekiyor sonra dikkatsiz çeviriler yapıyor, çevirilerde, meselâ kahramanın adı Ali'yken, eserin ortasında birden bire Murat olarak değişebiliyor, ve açıklaması yok.

Yalnız çeviriler yapıyor. Meselâ; «İnatçı Küçük Keçi» diye bir kitap var. Kitabı okuduğumuz zaman keçinin inatçılıkla ilgisi ol-

madığını, sadece yaramaz olduğunu görüyorsunuz. «Hırçın Minik Kedi» diye başka bir kitapta kedinin hırçınlıkla hiç ilgisi olmadığını, üstelik uysal olduğunu görüyorsunuz. Bir takım böyle ya-kıştırmalar var.

Sonra adaptasyon sorun yaratıyor demıştim. Meselâ «Ayşegül ve Dört Mevsim» adlı bir kitapta -tabiatıyla kitap yabancılar için hazırlanmıştır- her ayı tanımlıyorlar bu arada Nisan ayında pas-kalyadan ve paskalya yumurtasından; Aralık ayında da Noel'den bahsediliyor ve bununla ilgili bilgiler veriliyor.

Gramer hataları özellikle göze çarpıyor. Cümle bozukluğu öz-ne, yüklem hataları ve buna benzer pek çok hata gerek yazar tara-fından, gerek basan tarafından yapılıyor.

Bir de değerlendirme açısından son olarak ele alacağım.

Bütün bu kusurların olması tabii bir yerde hiç bir değeren-dirici kurumun bulunmayışından ileri geliyor. Denilecek ki; Talim ve Terbiye Dairesi. Elbette onlar bakıyorlar... Ancak Talim ve Ter-biye Dairesi bu konuda yeterli olmuyor. Çünkü yaklaşımları salt eğitim ya da ahlâk açısından oluyor. Halbuki çocuk kitabının aynı zamanda çocuğa zevk vermesini unutmamak gerekir.

Sonra devamlı eleştiri yapan yayınlar yok. Gazete, dergilerde tesadüfen bazı eleştiriler oluyor, ama bunlar sayıca çok az. Değer-lendirme yapan bibliyografik kaynaklar yok. Ancak bu yıl Ulus-lararası Çocuk Yılı dolayısıyla Kütüphaneler Genel Müdürlüğü ilk olarak bir «Çocuk Kitapları Kataloğu» hazırlama girişimine başla-dı. Ama bundan önce hiç bir şey yoktu.

Bir de ödül sistemi, henüz gelişmemiş durumda. Özellikle re-simli kitaplar için verilecek hiç bir ödül yok verilmekte olan. Bun-lar karşısında neler yapılabilir? Bunu da daha sonraki konuşmam-da söyleyeceğim.

Dr. N. Sefercioğlu — Teşekkür ederim sayın Tuncer, şimdi söz sayın Prof. Osman Ersoy'un.

Prof. Dr. O. Ersoy — Teşekkür ederim sayın Başkan.

Değerli konuşmacılar çocuk literatürüne ve çocuğun yetişme-sinde çeşitli yan ve yönlere değindiler. Ben bu çocukları yetiştir-medede en güzel ortamı sağlayan Çocuk Kütüphanelerinin bugünkü

durumuna değinmek, dokunmak istiyorum. Daha sonra da zaman kalırsa ve ikinci bir defa söz almama izin verirseniz çocuk kütüphanelerimizin nasıl olması gerektiğini tartışmak istiyorum.

Çocuk Kütüphaneleri bizde 1950'lerde kurulmaya başlıyor ve bu kütüphanelerin kuruluşu son derece garip bir biçimde geliyor. Nerede yer bulunursa çocuk kütüphanesi orada kurulmak isteniyor. Söz gelişi; çoğu yerlerde okulların içerisinde, kimi yerlerde yazma kütüphanelerinin bitişiğinde kimi yerlerde bağımsız, kimi yerlerde halk kütüphanesiyle birlikte bulunuyor ve 1950 lerin yaralarına doğru, 1955'lerde ne biçim örgütleneceğini saptayan bir de yönetmelik yayınlanıyor. Bu yönetmelikten anladığımıza göre; Türkiye'de çocuk kütüphaneleri bir okul kütüphanesi gibi düşünülüyor. Ya da o dönemlerde okul kütüphanelerimiz her halde iyi çalışmıyor olacaklar -ki bugün de okul kütüphanelerimiz iyi durumda değildir- çocuk kütüphanelerinin bir yerde hiç olmazsa ilköğretim aşamasında okul kütüphanelerinin yerine geçmesi isteniyor. Yönetmelik baştan aşağı incelendiğinde böyle bir izlenim edinme olanağı vardır. Hatta hatta o zamanın M. E. B. Tevfik İlerinin bir genelgesiyle Valiliklere gönderilen bu yönetmelikte diyor ki her 2.000 öğrencinin olduğu bir yerde bir bölgede bir çocuk kütüphanesi açılın. Böylece doğrudan doğruya okula giden öğrenciler amaç olarak alınmıştır. Halbuki toplum sadece okula giden öğrencilerden ibaret değildir. Çeşitli nedenlerle okula gidemiyen çocuklarımız da toplum içinde mevcuttur. Aslında 1950'lerdeki kesin sayıları bilemiyorum ama 1970'lerde aşağı yukarı 14 milyona yakın ilk orta ve lise çağındaki çocuklarımızdan ancak 5-6 milyonu okuma olanakları bulabiliyor. Yani aşağı-yukarı % 50'si bütün bu aşamalarda çeşitli nedenlerle okula gidemiyor. Böyle bir ülkede ve bu ülke 21'inci yüzyıla girmeye hazırlanırken, biz, yarısı okuma - yazma olanaklarını bulamamış ve diğer yarısı okuma - yazma olanaklarından yararlanabilen kişilere çocuk kütüphaneleri kurmaya çalışıyor ve bir de onların gelecekte nasıl olmasını düşünüyoruz. Ne derece isabetli sonuçlara varabilir ve ne derece etkin bir çocuk kütüphaneleri örgütü kurabiliriz. Bunun değerlendirilmesini sayın dinleyicilerime bırakıyorum.

Çocuk kütüphanelerinin kuruluşunda dediğim gibi ilk atılan adım okul kütüphanesi olarak düşünülmesidir ve yanlış bir tutumdur. Okul kütüphanesi okul içerisinde ama çocuk kütüphanesi

sadece okula giden çocukları değil aynı zamanda çeşitli nedenlerle okula gidemiyen çocukları da barındıran bir yerdir. Gerçi kütüphanelerden yararlananlar çoğunlukla okula giden kişilerdir ama yine de okul kütüphanesi ile çocuk kütüphanesinin arasında büyük ayrımlar vardır. O kadar ileriye gidilmiştir ki bu yönetmelikte çocuk kütüphanelerini yöneten kişilere «öğretmen kütüphaneci» denilmiştir. Başka ülkelerde, batı ülkelerinde öğretmen kütüphaneci okullarda bulunan hem eğitim sertifikası yapmış hem kütüphanecilik sertifikası almış kişiye denir. Yani bir yerde kütüphanecilik bilgisi, bir taraftan da eğitim belgesi olan kişiler okullardaki kütüphanelerden sorumlu olurdu. Şimdi bu çocuk kütüphanelerimizin yönetiminden sorumlu olan kişiler ilk nazarda ilk okul öğretmeni olmuştur. İyi bir rastlantı olarak o dönemde Milli Eğitim Bakanlığınca çocuk kütüphanelerinde görev alacak öğretmenlerin —ki çoğu büyük kentlerde kuruluyordu— şehirlere gelebilme olanağı olacaktı. Bundan ötürü köy öğretmen okulları menseli ya da köyde görev yapmakta olan öğretmenler çocuklarını da okutabilmek nedeniyle şehirlerde bu gibi görevlere talip oldular. 1963'lerde öğretmenlere ek bir ödenek, kitap ödeneği gibi bir ödenek tanınınca bu çocuk kütüphanelerinde çalışmakta olan öğretmenlere de bu hak verilmediği için çoklukla bu kişiler tekrar okullarına dönmek istediler. Esasen kütüphanecinin özlük hakları yeterince saptanamadığı ve toplumda değerlendirilemediği için öğretmenlik mesleğinde olanlar daha da iyi iş bulmak, daha da haklarının korunabilmesinde etkin olduklarından şehre gelen her çocuk kütüphanecisi bir an önce öğretmenliğe geçmeyi düşünüyordu ve er-geç bunu sağlayabiliyordu. Bir de üstelik 1963'de çıkan bu ödenek bütütün bunları kıskırtmış ve büyük bir çoğunluğu çocuk kütüphanelerinden ayrılmış ve öğretmenliğe dönmüştür. Ondan sonra çocuk kütüphanelerimiz son yıllara doğru kız enstitülerinin meslek dersleri çocuk gelişimi ve eğitimi branşında okuyan hanım kızlarımızın bu mesleğe alındıklarını görüyoruz. Yine noksan bırakılan bir husus şu oluyor: Bu çocuklar hiç bir biçimde kütüphanecilik eğitimi görmemiştir. Gerçi çocuktan anlayan kişilerdir o eğitim öğretimi görmüşlerdir fakat kütüphaneye uzaktan - yakından ilgilenememişlerdir. Bir ara son derece kaybolan standardı, ölçütleri çocuk kütüphanelerinin böylece tekrar aynı düzeyde olan hiç olmazsa lise seviyesinde eğitim öğretim görmüş kişilerin bu kütüphanelere gelmesiyle bir parça düzelmiş oluyor.

Çocuk kütüphanelerinin bütçesi de son yıllara kadar pek tutarlı değildi. Aslında çocuk kütüphanelerinin kuruluşunda, yönetmeliğe göre o bölgede nereden para sağlayabilirlerse; belediyeden, özel idareden para sağlayacaklardı. Araç ve gereçlerini oradan alacaklardı. İlkın Milli Eğitim Bakanlığı, sonra Kültür Bakanlığı bu konuda, bütçe konusunda hiç bir sorumluluk kabul etmemiştir.

Bunların denetim ve gözetimi de son derece garip bir biçimde yapıyordu; her önüne gelen kişi çocuk kütüphanelerini denetleme hakkına haizdi. İlkokul müfettişleri de denetliyordu, Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişleri de denetliyordu, Kaymakamlar da denetliyordu, Belediye Başkanları da denetliyordu, Valiler de denetleyebiliyordu, ayağı düştükçe Milli Eğitim Bakanlığında, Kültür Bakanlığında giden yetkililer de denetliyordu. Özetle bu kütüphanelerde görev almış meslektaşlarımız kime karşı sorumlu olacaklarını da bilmiyorlardı.

Bu kütüphanelerin okuyucuları son derece sınırlıydı. Dediğim gibi okulların içinde kurulanlara o okulun öğrencisi dışında kimse gitmesine olanak yoktu. Özellikle öğrenci olmayan oraya gidemezdi. Bakkalın çırağı, kasabın yamağı oraya gidip te okulun kütüphanesinden yararlanabilmesi mümkün değil. Böyle olunca toplumun bir kesimi, çeşitli nedenlerle okula gidemiyen kesimi bu kütüphanelerden yararlanamıyordu.

Sayın başkan isterseniz burada sözlerimi bitirmiş olayım sonra nasıl olması gerektiğine temas edeyim. Sağolasınız.

Dr. Necmeddin Sefercioğlu — Böylece birinci tur konuşmalar tamamlanmış oluyor. İkinci tur konuşmalara geçeceğiz yalnız arkadaşların soru sormalarına da imkân verebilmek için sayın arkadaşlarımızın mümkün olduğu kadar bu bölümü kısa tutmalarını istirham edeceğim.

Prof. Dr. N. Samurçay — Efendim, ben ilk turda sözünü edemedim üç husus var ona kısaca değineceğim. Bunlardan biri 1970 yılından 1973 yılına kadar sürmüş olan bir araştırmanın sonuçlarını size vermek, 7-11 yaş kız ve erkek çocukları üzerinde, aslında bütün olarak Ankara'da Türk çocukları üzerinde psiko-sosyal gelişim konusunda yapılan bir çalışma. Bu çalışma kız ve erkek üzerinde her yaştan 15 kız, 15 erkek toplam 150 kişi üzerinde yapıldı. Bunun şu anda bizi ilgilendiren yanı «İlgiler» sütununda oku-

mayla ilgili olan kısım. Kız ve erkek çocuklarda yaşla okumaya yönelik bir ilgi artması izliyoruz. 7 yaşdan 11 yaşa kadar kızla erkek çocuk arasında büyük bir anlamlı farklılık olmamakla beraber 9-10 yaşlarında erkek çocukların daha başka sosyal etkinliklere yönelmesi nedeniyle bir küçük fark izleniyor, aritmetik ortalama olarak söyleyeceğim: 9 yaşla kızlarda 7.50, erkeklerde 6.93, 10 yaşta 8.30, 8.13, ama genel çizgisi içerisinde yaşla 7'nci yaşta 7 aritmetik ortalama 11 yaşta 8 küsura ulaşıyor. Ama bu Fransa'da yapılan araştırma sonuçlarıyla karşılaştırınca bir hayli aşağıda bir sayı oluşturuyor. Bu da henüz bizim ülkemizde okumaya ilişkin dilediğimiz ölçüde bir yönelim olmadığından ya da dersine çalış mesajının birinci plânda yer tutmasından ileri geliyor diyebilirim.

Bir başka konu; bütün bu konuşmalarımız hep kent çocuğuna yönelik kuşkusuz. Oysa bir de doğrusu biz psikologlarında çok iyi bilmediğimiz ancak bazı yazarların tanımlamalarından giderek saptadığımız bir de köy çocuğu var. Köy çocuğu ki evde, mutfakta, tarlada, ormanda, su kenarında nesnelere burun buruna. Onlarla soyut düşünceyle kentteki çocuğa nazaran çok daha şanslı; her şeyi eliyle tutarak, görerek, deniyerek öğreniyor. Yalnız onun hemen iş başına geçmesi olayı var. Yani daha ortaokulda, liselerde okurken kent çocuğu, o çoktan işinin başında ve dolayısıyla bir dil sorunu var onun. Soyut düşüncenin yeri olmadığı için onun düşünce biçiminde, cümleleri daha az sözcüklü ve cümleleri birbirine bağlayan edatlar yönünden bir hayli zengin değil dil yapısı. Ama buna karşı basit ama çok renkli, esnek bir dil yeteneği var. Bundan yararlanılabilir. Yani onun bu olanaklarından yararlanılarak ona yönelik kitaplar da hazırlanması gerekir diye düşünüyorum, Nasıl psikolojik testlerin muhakkak kırsal yörelerde de uyarlanması gereği ön plânda alınıyor bunun gibi bu konuda da köy çocuğunun düşünce, ona da ulaşmak istiyen kitaplar, televizyon yayınları v.s. olmalıdır diye düşünüyorum. Ama bu nasıl olur onu şu anda bilemem ama her halde bu gereksinimi içimizde duymak gerekiyor.

Bir diğer nokta polisiye öykü sorunu. Yani aslında bu iki şey birbirinden ayrı ama sanki üç soru sorulmuş ta bana, daha doğrusu kendime sordum soruları. Cevaplamaya çalışıyorum. Polisiye öykü sorunu var. Özellikle son zamanlarda batıyı eni-konu ilgilendiren bir konu. Acaba polisiye öyküleri özellikle bu saldırgan duyguları geliştirdiği ya da onlara olanak tanıdığı için tümünden atmalı mı, yoksa atmamalı mı? Bu konuda her iki tezi savunan ya-

zarlar, düşünürler, psikologlar var. Genellikle birleşilen bir nokta var o da gerçek olan bir şey var. Gerçek olan bir şey giderek, İtalyan eleştirmeni Gramsci'nin de belirttiği gibi Devletin giderek polis kuvvetlerine büyük önem vermesi ve kuvvetlendirmesi ve halkın bu mekanizmaya, polis kuvvetine merakı. Bu bir olay, bu bir olgu. Madem ki öyle bunu tümünden çocuğun özellikle 11 yaş sonraki çocuğun hayatından almamıza olanak yok çünkü onu yaşıyor. Hatta renkleri dahi bilmeyen geri zekâlı bir çocukla bir çalışmada bir oyun koyduk ortaya, dramatik bir biçimde oynuyoruz birden çocuk «Bak solcular geliyor, sağcılar geliyor» dedi. Sarıyı bilmiyen, kırmızıyı bilmiyen çocuk birden bir kalem sağcı oldu, bir kalem solcu oldu. Bu oyunu kalemlerle oynuyorduk. Durum böyle. O, onun hayatında var çünkü. Polis var, bir olay var, bir olgu var. Bu nedenle bunu, yazarlar tümünden atmak yerine polisiye öyküleri yine çocuğun, Nihat Nirun hocamıza katılıyorum, yani çocuğa bunu bu olguyu kullanabilirsiniz. Ama çocuğu aileye, devlet kuvvetine, kuvvete bağlayacak bir biçimde yani ona güvence sağlayacak bir biçimde, çünkü son zamanlarda gelişen etnik edebiyatın içerisinde polisiye kuvvete karşı gelen grubun adeta sempatik bir biçimde sunulması var. Yani o tarafı tutuyor. O taraf sempatik olarak sunulursa, yani biraz da bu yazarın tutumuna bağlı. Tabi ki çocuk onu bir model olarak, yiğittir, kanuna bile karşı gelebilecek bir cesareti vardır. Bir örnek olarak kişiliğinin gelişmesinde kullanabilmesi olanağı artıyor. Onun için bu noktanın her halde yazarlarca da titizlikle ele alınması gerekir diye düşünüyorum.

Bunların dışında sorularınız varsa, bekliyorum.

Dr. Necmeddin Sefercioglu — Bu konuda soru soracak arkadaşımız var mı?

Prof. Dr. Osman Ersoy — Sayın Samurçay, dediniz ki: «İlk görüşmenizde zararlı ve zararsız diye bir şey yoktur.» Ben oraya bir çarpı koydum. Sonra da «İyi ve kötü kitap vardır, iyi veya kötü taraf vardır.» dediniz. Bunu biraz daha açmanızı diliyorum. Çünkü benim son derece ilgilendiğim bir konu. Bir de köydeki çocuğun daha şanslı olduğunu söylediniz, bu konuyu biraz daha açar mısınız?

Prof. Dr. Neriman Samurçay — Efendim, zararlı-zararsız derken sunulan bir şeyden yararlanmak konusunu anlıyorum. Şöyle ki yani iyi bir şey de zararlı olabilir. Eğer onu yani ordaki iyi

sunulan şeyden yararlanılmıyorsa, yararlanma olanağı bulunmuyorsa o zararlı olabilir ya da kötü şeyi, bu kötüdür değerlendirmesini getirebiliyorsa demek ki kötü olumlu bir yargı için, olumlu bir eylem için basamak oluşturmuştur. O manada söyledim. Şansa gelince; düşüncenin yani kominitif düşünebilme yetisinin oluşumunda nesnelere haşır- neşir olma, hani şu aktif öğretim gibi düşüncelerin kaynağını teşkil eder. Doğada, doğanın koynunda öğrenme. İşte orada, o kadar şanslı.

Rıdvan Çongur — Siz çalışmanızda, özellikle son 10 yıl içinde televizyonun da yaygınlaştığı Türkiye’de çocuk üstünde bu yayınların tesirini de bu çalışmaya kattınız mı acaba?

Prof. Dr. Neriman Samurçay — Efendim ben, televizyonun çocukların hayatındaki rolü konusunda bir araştırma yaptım. O ayrı bir konuda isterseniz size vereyim. Son zamanlarda televizyon idaresi, çocuk denetleme komisyonu kurdu. Ben de o komisyonda çalışıyorum. Buna çok seviniyorum. Bu konuların böyle bir eleştirmeden geçebildiği için. Saygılar sunarım.

Dr. Necmeddin Sefercioğlu — Efendim Neriman Samurçay hocamıza çok teşekkür ederiz. Şimdi sözü hemen Nihat Nirun hocamıza veriyorum, vaktinizi fazla israf etmemek için.

Prof. Dr. Nihat Nirun — Efendim vakit hakikaten çok sınırlı. Ben de pek çok şey söylemek üzere hazırlanmıştım. Özetliyeceğim müsaade ederseniz :

Şimdi meseleyi dört açıdan ele alıyorum ben : Birincisi, anormal şartlar içerisinde olan çocuğu veya çocukları sosyal düzensizlik içerisinde bulunanları normal hale getirmek. İkincisi normal şartlarda yetişmekte olan çocukları daha iyi bir duruma getirmek, üçüncüsü, köydeki çocukları kitap, kütüphane ve çocuk unsuru olarak ele almak, dördüncüsü de şehirdeki çocuklar idi ve sosyal düzensizlikte de en çok bahtsızlığa uğrayan çocuklar olarak araştırmada karşımıza çıkmıştır. Şu hususa da hemen işaret edeyim : Çocuk bilgileri adeta estanteneler şeklinde almaktadır, parça parça almaktadır. Bir çocuk sinemaya gittiği zaman başından sonuna kadar sabırla seyredip sonunda muhakeme yapmıyor. Bazı sahnelerin hoşuna gidiyor. Bir kovboyun attan düşüşü yahut bir gangsterin duvardan atlayışı, atladıktan sonra sigarayı yakışı işte o çocuğa tesir ediyor ve sinemanın sonu filim ve muhakeme çocuk

için ikinci plânda kalıyor.

Şehirdeki çocuğun daha çok muhakeme yapması icap ediyor. Çünkü evinde, oyun grubunda, sinemada, televizyonda. Köydeki çocuğun bir avantajı var. Şu bakımdan, vere vere öğreniyor. Yani «vere vere» derken şunu kastediyorum : hep hülasa yapacağım kursura bakmayınız. Erkek çocuk babasına harman yerinde hizmet ede ede, kız çocuk evde annesine iş başında yemek hazırlarken vere vere. Köylü çocuk hep vererek öğrenir. Onun için çocuğun sayısı köylerde problem olmuyor. Köylü daha çok çocuk ister. Çocuk hizmet eder. Her yaşta çocuk hizmet eder. Onlara ve yukarıdan aşağıya doğru da çocuklar birbirlerini eğitirler, öğretim değil. Onun için köylü için problem olmuyor. Şehirli için böyle değil. Şehirde ana-baba çocuğa vere vere öğretmek zorundadır. Yaptığımız araştırma ve çalışmalarda 31 ifsad edici çevre tesbit etmiştik 1960 yıllarında. Yani çocuğu kötü yola sevkeden, çocuğu kötülüklere sevkeden bugünkü modern cemiyette, Türkiye de dahil. (Bu kısım banttın tesbit edilememiştir.)

Prof. Dr. Osman Ersoy — Daire başkanları bir düzen tutturamıyorlar. Başlıyorlar bir şeye. Belli bir ölçüde çalışmalarını sürdürüyorlar. Bir bakıyorsunuz bir değişiklik oluyor yönetimde onlar gidiyor yerine yenileri geliyor. Eski şeyler raflara kaldırılıyor yenileri ele alınıyor, belki alınmıyor. Ve onlar da gayet rahatsızdırlar buldukları yerlerde. Yarın bir iktidar değişikliğinde rahatça siyasi iktidarlar bu yönetici grubunda belli değişiklikler yapabilecekler. Bu da büyük bir engel. Bir handikap gibi görünüyor insana. Zannediyorum ki bütün bunlar kütüphanecilik dalında ve müzelerde özellikle kültür konularında büyük ölçüde yıllarca değişiklikler olmadıysa onu da bu konulara kimsenin önem vermeyeşine yorumluyorum. Burada çoğu meslektaşlarımızdır. Kimsenin umrunda değildir. Müzelerde yönetim iyi olacakmış, kötü olacakmış, kütüphanelerde iyi halk kütüphaneleri kurulacakmış, çocuk kütüphaneleri kurulacakmış. Kimsenin umrunda değil ki. Özellikle bizleri yönetenlerin, yani kütüphanecileri de yönetenlerin üst kademe, diyelim ki bu müsteşar, bakan seviyesinde, genel müdür seviyesinde olan kişilerin sorunu bile değil. Bırakınız halk kütüphanesi alanını, alınız üniversite alanını. Geliyor bir yönetici diyorki kütüphaneciye : «Şu kitaplarınızın haline bakın. Niye bunları boy sırasına dizmemişsiniz? Ne biçim duruyor raflarda bu kitaplar? Şun-

ları bir boy sırasına diz de hepsi bir çırpıda aynı boyda olsun». Sanki tuğla!? Sanki tomruk yığarmış gibi?

Bütün bunlar sadece bizim yeteneksizliğimizden ileri gelmiyor. Bir taraftan da bizi yönetenlerin bu işe yatkın olmayışından ileri geliyor. Kütüphaneler için bir bütçe istediğiniz zaman adam «Ne olacak ne diye vereceğiz onun için parayı?» Ama öbür tarafta bir başka iş için rahatça para alınabiliyor.

*
**

(Açık oturumun bundan sonraki kısmında, konuşmacılara dinleyiciler tarafından bazı sorular yöneltilmiş, ancak bu kısımlar banda anlaşılır şekilde kaydedilemediğinden, metnin bu kısmına alınamamıştır. Konuşmacılarımızdan ve okuyucularımızdan özür dileriz.)